

رتبه بندی مؤلفه‌های کارآفرینانه در مدیریت کلاس جهانی پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور

عبدالنبی قیّم^۱

چکیده:

با توجه به افزایش سریع رقبای جدید و ایجاد حس بی‌اعتمادی نسبت به شیوه‌های مدیریت سنتی در شرکت‌ها، ضرورت کارآفرینی در سازمان‌ها بیش از پیش احساس می‌شود. در این ارتباط است که سازمان‌های پویا، کشف و پرورش افراد خلاق و کارآفرین را در دستور کار خود دارند. هدف این پژوهش شناسایی و رتبه بندی مؤلفه‌های کارآفرینانه در مدیریت کلاس جهانی پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور است. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی، به لحاظ ماهیت توصیفی - همبستگی و از نظر روش گردآوری داده‌ها پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق متشکل از صاحب نظران و اساتید دانشگاه‌ها در حوزه مدیریت بحران اجرای پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور و مدیران و دست‌اندرکاران و کارشناسان این قبیل پروژه‌ها که سابقه صدور خدمات فنی و مهندسی داشته‌اند به تعداد ۲۰۰ نفر و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۱۲۵ نفر بوده است. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده که شامل هفت عامل کارآفرینانه است. از این میان شش عامل سازمانی، مدیریتی، سیاسی، قوانین و مقررات، فرهنگی و اقتصادی به عنوان مؤلفه‌های کارآفرینانه اجرای پروژه‌های خارج از کشور و یک عامل به عنوان عامل کلاس جهانی سازمان‌ها است. ۶۱ سؤال در قالب طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت تنظیم شده و روایی و پایایی آن مورد تایید قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که به ترتیب عوامل سازمانی، مدیریتی، سیاسی، قوانین و مقررات، فرهنگی و اقتصادی در موفقیت پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی سازمان‌ها، تاثیر گذارند و موجب کارآفرینی می‌شوند.

^۱ دانشجوی مدیریت منابع انسانی پژوهشگاه شاخص پژوهش nb_ghaiem@hotmail.com

کلید واژه ها:رتبه بندی، مؤلفه‌های کارآفرینانه، مدیریت کلاس جهانی، پروژه‌های فنی و مهندسی، پروژه های خارج از کشور

مقدمه

سازمانی که نتواند استعدادهای نهفته در خود را به عرصه ظهور برساند، در اندک زمانی مغلوب سازمان‌های دیگری خواهد شد که در به کارگیری استعدادها بهتر عمل می‌کند. برای دستیابی به کارآفرینی نیاز به ابزار است. با توجه به اهمیت کارآفرینی و نقش آن در توسعه، متأسفانه این امر در کشور ما کمتر مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به سطح فرهنگی، روابط اجتماعی، نظام آموزشی، نوع حمایت‌های دولتی، زیر ساخت‌های اجتماعی، دسترسی به سرمایه‌های خطرپذیر، مهارت‌های کسب و کار و سطح فناوری، سطح کارآفرینی در بین کشورهای مختلف بسیار متفاوت است. اگر چه افزایش فعالیت‌های کارآفرینی باعث رونق و توسعه اقتصاد ملی هر کشور می‌گردد اما این رابطه یک رابطه خطی با شیب یکسان نیست. بررسی‌ها نشان می‌دهد در کشورهایی که زیرساخت‌ها و قوانین حمایتی مناسبی دارند، قانون مالکیت معنوی رعایت می‌شود و هزینه قابل ملاحظه‌ای در بخش‌های تحقیقات و توسعه صرف می‌شود، کارآفرینی دارای سطح بالاتری است. در کشورهای وارد کننده صنایع پیشرفته (HT) سطح کارآفرینی اغلب پائین و فعالیت‌های کارآفرینی براساس ضرورت‌ها شکل می‌گیرد.

از سوی دیگر حضور در عرصه بین‌المللی و اجرای پروژه‌های خارج از کشور الزامات و مقتضیات خاص خود را طلب می‌کند. این الزامات و مقتضیات کارآفرینانه که ناشی از اوضاع و احوال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و حتی آب و هوایی کشور مقصد است از چنان اهمیتی برخوردار است که بدون در نظر گرفتن آنها ممکن است پروژه متوقف شود یا با شکست و ناکامی مواجه گردد. انتخاب مدیر واجد شرایط با مهارت‌های مدیریتی شایسته، لحاظ کردن اوضاع و احوال اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور میزبان، تنظیم قرارداد مناسب و در نظر گرفتن عوامل و

عناصر دیگر کارآفرینی از قبیل فرهنگ سازمانی، ساختار سازمانی از دیگر عوامل تأثیرگذار بر اجرای پروژه‌های خارج از کشور هستند.

نظر به اهمیت موضوع و از آنجایی که در سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی بر "صدور دانش و خدمات فنی و مهندسی در سطح بین المللی" تأکید شده است و با عنایت به این امر که شرکت‌ها و موسسات حضور در خارج از کشور و کسب درآمدهای ارزی را به عنوان یکی از اهداف متعالی خود در نظر گرفته اند و همچنین به منظور جلوگیری از ضرر و زیان ناشی از متوقف ماندن یا شکست اینگونه پروژه‌ها، شایسته است مولفه های کارآفرینانه به دقت مورد بررسی و اولویت بندی قرار گیرند تا معضلات و چالش های پروژه‌های مزبور شناسایی شده و بر مبنای آن راهکار مناسب جهت مقابله با این معضلات تبیین و ترسیم شود. ضمناً با توجه به تجربیات مستمر نویسنده، پروژه های فنی و مهندسی که توسط شرکت ملی حفاری در کشور لیبی اجرا شده بعنوان مطالعه موردی انتخاب شده است.

نقش و اهمیت فرهنگ کارآفرینی

با توجه به نقش کارآفرینی در توسعه همه جانبه در کشورهای صنعتی و پیشرفته، کشورهای در حال توسعه نیز در پی ایجاد موج گسترده و جدیدی از سازمان های کارآفرین هستند که برای رسیدن به این مهم می بایستی نقش و اهمیت فرهنگ کارآفرینی و عوامل رشد و توسعه دهنده و یا موانع آن در سازمان ها مشخص و معرفی شوند. به عبارتی دیگر کارآفرینی به عنوان یک الزام و رویکرد نوین و تدبیر جدید اقتصادی در پاسخ به واقعیت ها و شرایط جدید محیطی، یکی از راهکارهای ارزشمند در رویارویی و تقابل با ناکارآمدی اقتصادی و جلوگیری از پدیده‌های منفی اقتصادی مانند بیکاری، محسوب می‌شود. امروزه با به بن‌بست رسیدن بسیاری از روش های سنتی و پاسخگو نبودن آنها در رویارویی با مشکلات و معضلات علت و معلولی در اقتصاد ملی و اقتصاد جهانی، ناگزیر به تعریف مفاهیم و چارچوب های جدیدی هستیم که در دنیای رقابتی و اقتصاد بدون مرز و آزاد بتواند جایگاه قابل قبول و رتبه مناسبی در بین اقتصادهای جهان برای کشور به ارمغان آورد و از بسیاری از هزینه‌های گزاف بکاهد. این راه‌حل و راهکار چیزی نیست مگر

به‌کارگیری تمام ظرفیت‌ها و قابلیت‌های موجود و طرح و اجرای روش‌های نوآورانه و خلاق مبتنی بر دانش و متکی بر امکانات ناشی از فناوری نوین یا همان کارآفرینی. کارآفرینان از هر قشر و رده و هر گروهی با تمام وجود و با برخورداری از کمترین امکانات و توقعات می‌توانند در بستر سازمان‌های کوچک و بزرگ، ظهور و بروز یابند.

ابعاد اولیه کارآفرینانه در اجرای پروژه‌ها

با توجه به این موارد و نیز تجربیات حاصل از اجرای پروژه‌های برون مرزی، ابعاد اولیه کارآفرینانه در اجرای پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور به شرح ذیل می‌باشند:

۱- عامل سازمانی: مؤلفه‌های عامل سازمانی به شرح زیر می‌باشند.

* درک الزامات مقتضیات اجرای پروژه‌های خارج از کشور: اصولاً اجرای پروژه‌های خارج از کشور، الزامات و مقتضیات خاص خود را طلب می‌کند. این الزامات و مقتضیات بیانگر این مطلب است که اجرای پروژه خارج از کشور تفاوت‌های اساسی با اجرای پروژه‌ها در داخل کشور دارند. در این گونه پروژه‌ها مسائل و چالش‌هایی مطرح است که در پروژه‌های داخلی به هیچ وجه این مسائل و این چالش‌ها مطرح نمی‌باشند. در پروژه سیمانکاری شرکت ملی حفاری ایران در کشور لیبی، این مهم در نظر گرفته نشده بوده و پروژه برون مرزی را با پروژه داخلی یکسان فرض کرده بودند، به همین دلیل پروژه مزبور بیش از چهارده سال معلق ماند و به مرحله اجرا نرسید.

* تنظیم قرارداد قوی و همه‌جانبه: اصولاً یکی از مشکلات پروژه‌ها و به ویژه پروژه‌های برون مرزی تنظیم قرارداد قوی و همه‌جانبه می‌باشد، و از آن جایی که در پروژه‌های خارج از کشور، مسائل و موضوعاتی مطرح است که در پروژه‌های داخلی، این مسائل و موضوعات مطرح نیستند، لذا پیش‌بینی این گونه مسائل و معضلات و در نظر گرفتن آن‌ها در قرارداد از اهمیت شایانی برخوردار است. قدر مسلم هر اندازه قرار داد پروژه‌های برون مرزی دقیق‌تر، همه‌جانبه‌تر و قوی‌تر تنظیم شود، مشکلات و چالش‌های کمتری را در مرحله اجرای پروژه به دنبال خواهد داشت.

* فرهنگ سازمانی: فرهنگ سازمانی نیز از جمله عوامل تاثیر گذار بر اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور می باشد. تجربه پروژه سیمانکاری شرکت ملی حفاری ایران در کشور لیبی نشان داد که چون شرکت ملی حفاری ایران یک شرکت دولتی است و در داخل کشور عمدتاً در نقش کارفرما ظاهر شده و با انواع و اقسام پیمانکاران سروکار است، لذا فرهنگ سازمانی آن غالباً فرهنگ یک شرکت کارفرما بوده است، و از آنجایی که می بایست در کشور لیبی، پیمانکار شرکت های نفتی لیبیایی باشد، از این رو، مدیران و کارشناسان و نیروهای متخصص آن ها قادر نبودند به نحو مطلوب خود را با اوضاع و احوال جدید وفق دهند، به همین دلیل پروژه بیش از یک دهه ناکام ماند.

۲- عامل مدیریتی: مولفه های عامل مدیریتی به شرح زیر می باشند:

* تجربه مدیر: بدون شک انجام پروژه فنی و مهندسی در خارج از کشور نیازمند راهبری و هدایت آن توسط مدیری با تجربه است. این گونه پروژه ها می باید به مدیرانی واگذار شود که حداقل در عرصه پروژه های داخلی از تجربیات وافری برخوردار باشند و در داخل کشور چندین پروژه فنی و مهندسی را با موفقیت انجام داده باشند. از جمله دلایل عدم موفقیت پروژه سیمانکاری شرکت ملی حفاری ایران در کشور لیبی، بکارگیری مدیرانی بود که حتی در داخل کشور هیچگونه تجربه مدیریتی اجرای پروژه های فنی و مهندسی نداشته اند.

* آشنایی مدیر به زبان کشور مقصد: به اعتقاد کارشناسان و صاحب نظران شرکت کننده در این تحقیق، آشنایی مدیر پروژه به زبان کشور مرتبه ای بالاتر از تجربه مدیر در اجرای پروژه ها دارد.

* آشنایی مدیر به فرهنگ کشور مقصد: از آنجایی که مدیر پروژه در ارتباط تنگاتنگ با مردم کشور مقصد است، از این رو لازمست از باورها، اعتقادات، آداب و رسوم و حتی جشن های مردم آن کشور آگاه و مطلع باشد، تا براساس شناخت حاصل و آشنایی به ارزش های آن مردم، با آن ها تعامل کند.

* مهارت های رهبری و مدیریتی: اصولاً در هر پروژه ای اعم از داخلی و خارجی مدیر پروژه می باید از مهارت های رهبری و مدیریتی کافی برخوردار باشد تا بتواند

پروژه را رهبری، هدایت و مدیریت کند. این ویژگی در پروژه های برون مرزی به دلیل دور بودن از مرکز شرکت، تفاوت های اقلیمی، جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بیش از پیش متجلی می شود.

* مهارت های ارتباطی موثر مدیر پروژه: در یک پروژه برون مرزی، مدیر پروژه باید از مهارت های ارتباطی موثر برخوردار باشد تا بتواند ضمن ارتباط موثر با ادارات، سازمان ها و شرکت های ذیربط اعم از دولتی و غیر دولتی، مهمترین رابطه را با آنها برقرار کرده و از قبل آن، معضلات و مشکلات پروژه را یکی پس از دیگری حل کند.

۳- عامل سیاسی: مؤلفه های عامل سیاسی به شرح زیر می باشند:

* روابط سیاسی دو کشور: وضعیت روابط سیاسی دو کشور نقش بسزایی در اجرای موفقیت آمیز پروژه های برون مرزی دارد، هر اندازه روابط سیاسی میان دو کشور عمیق تر، دوستانه تر و خالی از تنش باشد، اجرای پروژه در آن کشور بهتر، سریع تر و با چالش های کمتری روبرو است، در عوض هر اندازه روابط سیاسی میان دو کشور تیره، پر تنش و سرد باشد، اجرای پروژه در آن کشور سخت تر و با چالش ها و معضلات چندی مواجه است. تجربه نشان داده است که روابط تجاری و صنعتی و صدور خدمات مهندسی میان دو کشور تابعی از روابط سیاسی است.

* ثبات دولت ها: ثبات دولت ها و عدم تغییر مکرر آن ها نقش مهمی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور دارد. از آن جایی که هر دولت ممکن است سیاست ها و خط مشی های خاصی در عرصه های مختلف اقتصادی را دنبال کند، لذا شرکت های خارجی به هنگام ورود به آن کشور و حتی پیش از ورود به آن کشور و در مرحله پیش قرارداد، وضعیت دولت آن کشور و ثبات آن را مدنظر قرار می دهند و بعد وارد عرصه های اقتصادی آن کشور می شوند. به همین دلیل است که اصولاً سرمایه گذاری خارجی در کشورهایی که دولت ها مرتباً دستخوش تغییر می شوند، بسیار اندک است و در عوض در کشورهایی که دولت های آن ها از ثبات برخوردار هستند، میزان سرمایه گذاری خارجی بالا است.

* ناآرامی های سیاسی و اجتماعی: امروزه بر همگان ثابت شده که ناآرامی های سیاسی و اجتماعی از قبیل جنگ، اعتصاب، آشوب، درگیری های اجتماعی و

مناقشات قبيله ای و مذهبی باعث فرار سرمایه ها از آن کشور می شود. به همین دلیل پژوهشگران و محققان قبلی که در این حوزه مطالعات و تحقیقاتی داشته اند بر نقش منفی و باردارنده این مولفه بر اجرای پروژه های برون مرزی تاکید داشته اند (والوسکی و همکاران، ۲۰۰۶) (ژی، ۱۹۹۵).

۴- عامل قوانین و مقررات: مولفه های عامل قوانین و مقررات به شرح زیر می باشند: * قوانین مالیاتی و نرخ مالیات تکلیفی: یکی از دغدغه های شرکت ها و موسساتی که قصد انجام پروژه ها و خدمات مختلف در کشورهای دیگر دارند، مسئله قوانین مالیاتی و نرخ مالیات تکلیفی است. شرکت ها باید بدانند که قوانین مالیاتی در کشور مقصد چگونه است و این قوانین از چه ثباتی برخوردار است و اصولاً نرخ مالیات تکلیفی بر شرکت های خارجی چه اندازه است؟ در برخی از کشورها مانند کشور هند مشاهده شده است که قوانین مالیاتی و نرخ مالیات های تکلیفی از ثبات لازم برخوردار نیست و هرازگاهی تغییر می کند. قدر مسلم این موضوع پروژه را با چالش مواجه می سازد و ممکن است پروژه را به سر حد توقف و یا حتی ناکامی در انجام وظایف برساند.

* ثبات سیستم حقوقی: در برخی از کشور ما همانند کشور هندوستان قوانین حقوقی ثابت وجود ندارد و به جای آن رویه ها و عرف حقوقی حاکم است و هر قاضی با توجه به ماهیت موضوع و چگونگی اختلافات فی مابین بر اساس رویه های موجود حکم صادر می کند. برای یک شرکت ایرانی که قصد انجام پروژه های فنی و مهندسی در این گونه کشورها دارد، بسیار مهم است که بداند سیستم حقوقی و دستگاه قضایی آن از چه وضعیتی برخوردار است و بر چه مبنایی احکام را صادر می کند و اصولاً سیستم حقوقی آن کشور از ثبات لازم برخوردار است و یا این که سیستم مزبور هرازگاهی تغییر می کند و مشکلات و چالش های جدی سد راه انجام موفقیت آمیز پروژه خواهد شد.

* میزان حمایت دولت مقصد از فعالیت شرکت های خارجی: یکی از عناصر موفقیت هر پروژه برون مرزی، میزان حمایت دولت مقصد از فعالیت شرکت های خارجی در آن کشور است. امروزه اکثر دولت ها در تلاش هستند تا جهت تشویق سرمایه

گذاری خارجی در کشور خود تسهیلات و امکانات خاصی را در اختیار آن شرکت ها قرار بدهند و یا در بعضی موارد در خصوص مالیات و یا تعرفه های گمرکی، تخفیف ها و یا معافیت هایی را برای این شرکت ها در نظر بگیرند. هر اندازه میزان حمایت این دولت ها از فعالیت شرکت های خارجی بیشتر باشد، احتمال موفقیت این شرکت ها در کشور مقصد بیشتر خواهد شد، و هر اندازه این حمایت کم باشد و یا این که به جای فراهم کردن تسهیلات و امکانات و یا بخشودگی ها و معافیت ها، موانعی بر سر راه انجام پروژه ایجاد کنند، این پروژه بیشتر در معرض ناکامی و عدم موفقیت پیش خواهد رفت.

* میزان کارآیی سیستم اداری و بوروکراسی حاکم بر نظام اداری: یکی از دلایل عدم موفقیت پروژه سیمانکاری شرکت ملی حفاری ایران در کشور لیبی و معلق ماندن آن به مدت بیش از ۱۴ سال، ناکارآ بودن سیستم اداری لیبی و عدم پویایی آن است. هر چند که در کشور ما نیز سیستم اداری از کارآیی مطلوب برخوردار نمی باشد و بوروکراسی و کاغذ بازی بر نظام اداری ما حاکم است، اما در مقام مقایسه با کشور لیبی، وضعیت سیستم اداری ما از لحاظ کارآیی و از نقطه نظر روند اجرای کارها و همچنین بوروکراسی حاکم بر نظام اداری، شرایط مطلوب تری دارد. به نظر می رسد کارآیی سیستم اداری هر کشور به میزان پیشرفت های آن کشور در عرصه های مختلف بستگی دارد و هر اندازه آن کشور پیشرفته تر باشد. کارآیی سیستم اداری آن بیشتر خواهد بود. مشاهدات به عمل آمده در پروژه لیبی نشان داد که اگر سیستم اداری آن کشور کارآتر و پویاتر بود، قدر مسلم پروژه سیمانکاری در آن کشور با معضلات و چالش های کمتری روبرو می شد و چه بسا بسیاری از مشکلات موضوعیت نمی یافتند و شاید پروژه زودتر راه اندازی می شد.

۵- عامل فرهنگی: مولفه های عامل فرهنگی به شرح زیر می باشند:

* ویژگی های فرهنگی کشور مقصد: اصولاً هر کشوری ویژگی های فرهنگی خاص خود را دارد، این ویژگی ها در زبان، عادات و رسوم، ارزش ها و باورها و اعتقادات و سنت ها متجلی می شوند. گاهی اوقات دو یا چند کشور با زبان مشترک و واحد، اما ویژگی های فرهنگی خاصی دارند که آن ها را از یکدیگر متمایز کند، به عبارت دیگر

مردم دو کشور با زبان مشترک ممکن است عادات و رسوم و باورها و ارزش ها و حتی اعتقادات متفاوتی داشته باشند. در انجام یک پروژه برون مرزی می باید این گونه ویژگی ها را مدنظر داشت و با شناخت کافی از آن ها، وارد عرصه فعالیت های فنی و مهندسی شد. فراتر از این حتی عادات و نحوه برخورد مردم آن کشور، سلاقی و ذائقه های آن ها را باید مدنظر داشت.

* نوع نگاه مردم کشور مقصد به ایران و شرکت های ایرانی: نوع نگاه و طرز تلقی و برخورد مردم کشور مقصد نسبت به ایران و شرکت های ایرانی نقش مهمی در پیشبرد فعالیت های برون مرزی و موفقیت پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور دارد. در پروژه سیمانکاری لیبی و در مرحله دوم که بعد از یک دوره رکود و فتور و پس از ۱۴ سال، پروژه با مدیریت جدید راه اندازی شد، نقش این مولفه در پیشرفت کار و حل معضلات و مشکلات برای العین قابل مشاهده بود. از آنجایی که مردم لیبی عموماً نگرش خوبی نسبت به ایران داشتند و از منظر دینی و علائق مذهبی به ایران و ایرانی نگاه می کردند، لذا همکاری و مساعدت هایی را در ادارات و سازمان هایی ذیربط همچون اداره دارایی، گمرکات، سازمان تامین اجتماعی و حتی بانک ها شاهد بودیم.

* فساد اداری و رشوه خواری: از جمله عوامل قابل ذکر و حائز اهمیت در اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور، مولفه و یا موضوع فساد اداری و رشوه خواری است. یک شرکت که قصد اجرای پروژه ای در کشور دیگر را دارد می باید به این موضوع با دقت و تأمل خاص بنگرد و آن را در محاسبات خود مدنظر قرار دهد. هر اندازه سیستم اداری کشور مقصد سالم تر و به دور از فساد و رشوه خواری باشد، امکان موفقیت پروژه در آن کشور بیشتر است. و بر عکس هر قدر سیستم اداری آن کشور فاسد و آلوده به رشوه خواری باشد، زمینه شکست و ناکامی پروژه بیشتر و امکان موفقیت پروژه کمتر می شود. در حقیقت در این گونه پروژه ها، مدیران و تصمیم گیرندگان نمی توانند از موضوع فوق غافل باشند.

* تفاوت های فرهنگی - اجتماعی نیروی کار: از آنجایی که در یک پروژه برون مرزی و به ویژه پروژه های فنی و مهندسی، بخش قابل توجهی از فعالیت ها به وسیله

نیروی انسانی اعم از کارشناس، مهندس، تکنیسین، کارمند و کارگر انجام می شود. و نیروی کار مزبور ممکن است از کشور مبدأ (در این پژوهش، ایران) نباشد و در مواردی ممکن است نیروی کار از کشورها و ملیت های گوناگون باشند، از این رو مدیران و دست اندرکاران پروژه می باید این مهم را مدنظر داشته باشند و با توجه به تفاوت های فرهنگی، اجتماعی نیروی کار موجود در پروژه، تصمیم های خود را اتخاذ کنند تا در جریان انجام عملیات با چالش و مشکل جدی روبرو نشوند.

۶- عامل اقتصادی: اصولاً در هر پروژه فنی و مهندسی، عامل اقتصادی نقش بسیار مهمی را ایفاء می کند، نه تنها در پروژه های فنی مهندسی، بلکه حتی در پروژه های خدماتی و بازرگانی نیز این عامل نقش بارز و با اهمیتی دارد. عامل اقتصادی و مولفه های آن از چنان اهمیتی برخوردار است که حتی در پروژه های فنی و مهندسی داخل کشور هم باید به آن توجه و عنایت ویژه شود. مولفه های عامل اقتصادی به شرح زیر می باشند:

* زیر ساخت های اقتصادی: منظور از زیر ساخت های اقتصادی وجود شبکه راه های ارتباطی اعم از جاده ها و یا شبکه های قطار بین شهری و وجود فرودگاه ها در آن کشور و همچنین وجود صنایع مادر و سنگین، فراهم بودن شبکه های تولید، انتقال و توزیع برق، و وجود شبکه های آب و سدهاست. هر شرکتی که قصد انجام فعالیت برون مرزی در زمینه های فنی و مهندسی داشته باشد، ناگزیر است به موضوع زیر ساخت های اقتصادی در آن کشور توجه کند. و بر مبنای آن در خصوص شرکت یا عدم شرکت در مناقصه تصمیم گیری کند.

* تامین کالا و مواد: در هر پروژه ای و به ویژه پروژه های فنی و مهندسی نحوه تامین کالا و مواد مورد نیاز پروژه از اهمیت خاصی برخوردار می باشد و در حقیقت یکی از دغدغه ها و نگرانی های مدیریت پروژه و دست اندرکاران آن است. این مولفه از آن چنان اهمیتی برخوردار است که حتی در مرحله پیش قرارداد و شاید مرحله ی قبل از پیش قرارداد در مرحله تصمیم به شرکت در مناقصه متجلی می شود و مدیران و مسئولان شرکت به آن می اندیشند و چه بسا ممکن است همین عامل باعث عدم شرکت آن ها در مناقصه شود. این که کالا و مواد مورد نیاز پروژه در

داخل کشور مقصد تامین شود یا خیر؟ و این که اگر کالا و مواد مزبور در داخل کشور مقصد قابل تامین نباشد، چگونه می توان آن را تامین کرد و از کدام کشور باید آن را خریداری کرد و نحوه ارسال و وصول آن به پروژه چگونه است و هزینه های مترتب بر آن چقدر خواهد بود. تمام این ها سبب می شود تا مسئولان و مدیران عالی شرکت توجه و عنایت خاصی به موضوع فوق داشته باشند.

* رقبای موجود در کشور مقصد: یکی از چالش های انجام پروژه های فنی و مهندسی همانند همه فعالیت های اقتصادی، وجود رقبای ریز و درشت در کشور مقصد است. شرکت ها و موسسات دولتی و غیر دولتی که قصد فعالیت در کشور دیگر را دارند نمی توانند از این موضوع بی تفاوت باشند و به آن توجه و عنایت نداشته باشند. این مؤلفه از جمله مؤلفه های این پژوهش است که در مرحله پیش قرارداد و در مرحله تصمیم به شرکت یا عدم شرکت در مناقصه باید به آن توجه و عنایت داشت. شرکت باید از وجود یا عدم وجود رقبا در کشور مقصد با خبر باشد. همچنین باید بداند که قدرت و توانمندی این رقبا در چه حد و اندازه ای است؟ و آیا شرکت مزبور توانایی رقابت با آن ها را دارد یا خیر؟ اگر این موضوع بدون مطالعه دقیق و همه جانبه و بدون در نظر گرفتن قدرت واقعی رقبا انجام شود، ممکن است عملیات اجرایی پروژه را با مشکل مواجه سازد و یا حتی آن را با شکست روبرو کند.

* نوسانات نرخ تورم: از جمله چالش ها و معضلات پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور، نرخ تورم در آن کشور و نوسانات ناشی از کاهش یا افزایش آن است. وضعیت تورم هر کشور و نوسانات آن بیانگر وضعیت اقتصادی آن کشور هم می باشد. هر چه اقتصاد یک کشور قوی تر و تولید ملی آن بالا و رشد اقتصادی مطلوب داشته باشد، نرخ تورم آن کشور ناچیز و نامحسوس و در حد صفر می باشد. برای یک شرکت یا موسسه ورود به بازار کشور دیگر و فعالیت در آن کشور، مستلزم توجه و عنایت دقیق به نرخ و نوسانات آن است. بدیهی است در صورت تغییرات مداوم نرخ تورم در یک کشور، امکان فعالیت در آن کشور میسر نمی باشد و به عوض کسب سود، ضرر و زیان را در پی خواهد داشت.

فرضیه های تحقیق

با بررسی ادبیات و پیشینه تحقیق و همچنین تجزیه و تحلیل مشکلات و معضلات فرا روی این گونه پروژه ها در خارج از کشور و به ویژه معضلات و چالش های پروژه سیمانکاری شرکت ملی حفاری ایران در کشور لیبی، فرضیات ذیل مطرح شد: فرضیه اصلی: مؤلفه های کارآفرینانه سازمانی، مدیریتی، سیاسی، قوانین و مقررات، فرهنگی، اقتصادیابعاد اصلی مدیریت بحران اجرای پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور هستند.

فرضیه فرعی ۱: عامل سازمانی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۲: عامل مدیریتی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۳: عامل سیاسی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۴: عامل قوانین و مقررات کشور مقصد در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۵: عامل فرهنگی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی تأثیر دارد.

فرضیه فرعی ۶: عامل اقتصادی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی تأثیر دارد.

متدولوژی

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی، به لحاظ ماهیت توصیفی از نوع همبستگی و از نظر روش پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق متشکل از صاحب نظران و اساتید دانشگاه ها بوده که در حوزه مدیریت بحران اجرای پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور مطالعات و بررسی هایی انجام داده اند و یا در این زمینه صاحب نظر می باشند. مدیران و دست اندرکاران و کارشناسان پروژه سیمانکاری لیبی در شرکت ملی حفاری ایران و همچنین کارشناسان و مدیران شرکت هایی که سابقه صدور خدمات فنی و مهندسی داشته اند جزء جامعه آماری بوده اند که تعداد آنها در

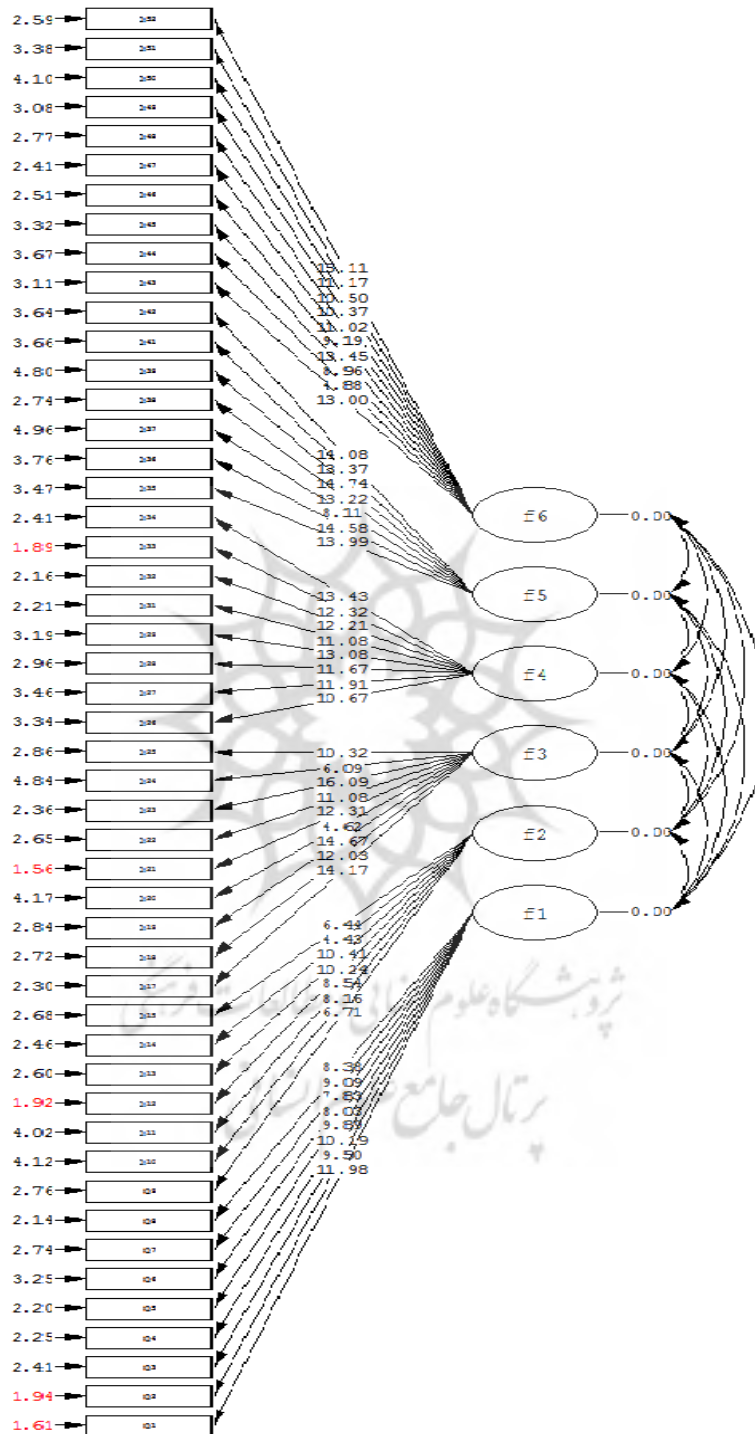
حدود ۲۰۰ نفر است. شرط انتخاب تحصیلات کارشناسی به بالا و با حداقل ده سال سابقه کار مدیریتی و یا کارشناسی در حوزه موردنظر بوده است. اما از آن جایی که برخی از دست اندرکاران پروژه سیمانکاری لیبی در شرکت ملی حفاری ایران تحصیلات دیپلم داشته اند به شرط سابقه کار بیست سال این قبیل افراد جزء جامعه آماری قرار گرفته اند. بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه ۱۲۵ نفر برآورد و به منظور گردآوری داده ها از پرسشنامه استفاده شد که شامل هفت عامل است که از این میان شش عامل به عنوان عامل اصلی اجرای پروژه های خارج از کشور و یک عامل به عنوان عامل کلاس جهانی سازمان ها می باشد. بعد سازمانی شامل مؤلفه های درک الزامات و مقتضیات اجرای پروژه خارج از کشور، فرهنگ سازمانی، مسائل قراردادی و ۸ سؤال، بعد مدیریتی شامل مؤلفه های تجربه مدیر، آشنایی مدیر به زبان کشور مقصد، آشنایی مدیر به فرهنگ کشور مقصد، مهارت های رهبری و مدیریتی، مهارت های ارتباطی موثر، دانش و تخصص مدیر و ۸ سؤال، بعد سیاسی شامل مؤلفه های روابط سیاسی دو کشور، ثبات دولت ها، ناآرامی های سیاسی و اجتماعی و ۹ سؤال، بعد قوانین و مقررات شامل مؤلفه های مالیات، ثبات سیستم حقوقی، میزان حمایت دولت مقصد از فعالیت شرکت های خارجی، میزان کارآیی سیستم اداری و بوروکراسی حاکم بر نظام اداری و ۹ سؤال، بعد فرهنگی شامل مؤلفه های ویژگی های فرهنگی کشور مقصد، نوع نگاه مردم به ایران و شرکت های ایرانی، فساد اداری و رشوه خواری، تفاوت های فرهنگی و اجتماعی نیروی کار و ۹ سؤال، بعد اقتصادی شامل مؤلفه های زیر ساخت های اقتصادی، تأمین کالا و مواد، رقباتی موجود در کشور مقصد، نرخ تورم و ۱۰ سؤال، بعد کلاس جهانی سازمان ها شامل مؤلفه های کیفیت بالای کار، انجام سریع کارها، کاهش اوقات انتظار، حداقل هزینه، تکنولوژی پیشرفته، رضایت مشتری، انعطاف پذیری و ۸ سؤال است. سؤالات در قالب طیف پنج گزینه ای لیکرت از تأثیر خیلی کم، تأثیر کم، تأثیر متوسط، تأثیر زیاد، تأثیر خیلی زیاد تنظیم شد. پرسشنامه مزبور میان صاحب نظران و کارشناسان و دست اندرکاران اجرای پروژه های خارج از کشور یعنی خبرگان توزیع و از روش دلفی استفاده شد.

برای مشخص شدن روایی پرسشنامه با مراجعه به متخصصان و اساتید نظر آن‌ها کسب شد که در این زمینه پرسشنامه با همگرایی زیادی میان نظرات این متخصصان تأیید شد و نظرات اصلاحی آن‌ها در پرسشنامه بکار گرفته شد و بدین ترتیب اطمینان حاصل گردید که پرسشنامه همان ویژگی مورد نظر را می‌سنجد. در این تحقیق ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۸. محاسبه شد. لذا می‌توان پرسش نامه طرح شده را براساس شیوه هماهنگی درونی گویه‌ها یا سوال‌ها، پایا دانست. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش معادله‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم افزار لیزرل استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

بر اساس نتایج گویه‌های ۱۶، ۳۰ و ۴۰ دارای مقادیر کمتر از ۱/۹۶ بودند. شاخص‌های برازش مدل ۴۹ گویه‌ای در جدول مربوطه (پیوست شماره ۱) گزارش شده‌اند. همانطور که مشاهده می‌شود برازش مناسب و خوب است. در جدول بعدی (پیوست شماره ۲) مقادیر T برای همه مسیرها نشان داده شده است. همان‌طور که از این جدول مشاهده می‌شود همه مقادیر آماره T از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشند. بنابراین همه ضرایب در سطح خطای ۵ درصد دارای ضریب مخالف با صفر هستند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱- مدل معادلات ساختاری برای مؤلفه‌های کارآفرینانه در مدیریت کلاس جهانی پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور

با توجه به نتایج مندرج در پیوست شماره ۳ می‌توان نتیجه گرفت که کلیه شاخص‌های محاسبه شده، نسبت به شاخص‌های معیار مناسب می‌باشد. بنابراین مدل اجرای پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور بر مبنای شش بُعد اصلی نیز دارای برازش خوب و نیکویی است.

برای پاسخ به فرضیه اول بین عامل سازمانی و دستیابی به کلاس جهانی در سطح خطای یک درصد رابطه معنی‌دار مثبت وجود دارد. ($r=0/412$, $P<0/01$) از این رو فرضیه اول تحقیق تأیید می‌باشد یعنی عامل سازمانی بر اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور تأثیر دارد. همچنین بین عامل مدیریتی و دستیابی به کلاس جهانی در سطح خطای یک درصد رابطه معنی‌دار مثبت وجود دارد ($r=0/393$, $P<0/01$) بنابراین فرضیه دوم نیز تأیید می‌شود، یعنی عامل مدیریتی بر اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های برون‌مرزی تأثیر دارد. برای فرضیه سوم نیز مشاهده می‌شود بین عامل سیاسی و دستیابی به کلاس جهانی نیز در سطح خطای یک درصد رابطه معنی‌دار مثبت وجود دارد ($r=0/462$, $P<0/01$). برای فرضیه چهارم نیز بین عامل قوانین و مقررات و دستیابی به کلاس جهانی نیز در سطح خطای یک درصد رابطه معنی‌دار مثبت وجود دارد ($r=0/551$, $P<0/01$). برای فرضیه پنجم بین عامل فرهنگی و دستیابی به کلاس جهانی نیز در سطح خطای یک درصد رابطه معنی‌دار مثبت وجود دارد ($r=0/417$, $P<0/01$) یعنی عامل فرهنگی بر اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های خارج از کشور تأثیر دارد و در نهایت برای فرضیه ششم، همان طوری که از این جدول مشاهده می‌شود بین عامل اقتصادی و دستیابی به کلاس جهانی نیز در سطح خطای یک درصد رابطه معنی‌دار مثبت وجود دارد ($r=0/615$, $P<0/01$). یعنی هر شش فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار گرفتند و همگی به نوبه‌ی خود بر اجرای موفقیت‌آمیز پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور تأثیر دارند. قوی‌ترین رابطه مربوط به عامل اقتصادی با ($r=0/615$, $P<0/01$) است.

نتیجه گیری

در میان عوامل تغییر به عامل انسانی توجه خاصی شده است و کارآفرینان نقش برتر و برجسته‌ای را در عامل انسانی ایفا کرده و از جایگاه والایی برخوردارند. امروزه کارآفرینان را موتور توسعه اقتصادی می‌دانند و تلاش برای تشویق محیط به معرفی تعداد بیشتری از کارآفرینان و ظهور استعداد‌های کارآفرینان از جمله مسایلی است که مورد تاکید فراوان است. لذا تغییر و تحولات دهه اخیر و افزایش روز افزون رقابت، پیچیدگی، پویایی و عدم اطمینان شرایط محیطی باعث شده تا سازمان‌های بزرگ نتوانند با شرکتهای کوچک که از انعطاف پذیری، سرعت و نوآوری بالایی برخوردارند، رقابت کنند. به همین خاطر در چنین شرایطی حیات و بقای سازمان‌های بزرگ در گرو تحول اساسی و شرایطی است که افراد خلاق و کارآفرین را هر چه بیشتر در درونشان پرورش دهند. بر اساس مبانی کارآفرینانه فوق، در این تحقیق تلاش شد رتبه بندی مؤلفه‌های کارآفرینانه در مدیریت کلاس جهانی پروژه‌های فنی و مهندسی خارج از کشور مد نظر قرار گیرد و فرضیات تحقیق در این خصوص مورد آزمون واقع شود.

تفسیر نتایج هر یک از فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر است:

۱- عامل سازمانی: با توجه به ضریب همبستگی $0/482$ و آمار t بالا مبنی بر تاثیر عامل سازمانی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی سازمان ها، فرضیه اول پژوهش تایید شد. این بدان معنا است که مؤلفه های عامل سازمانی نقش موثری در موفقیت اجرای پروژه های مزبور در خارج از کشور دارند، این موضوع را پژوهشگران و محققان دیگر نیز تایید کرده اند. مؤلفه های عامل سازمانی که در این پژوهش مورد تایید قرار گرفته اند، به شرح زیر می باشند. مؤلفه های عامل سازمانی به شرح زیر می باشند:

* درک الزامات مقتضیات اجرای پروژه های خارج از کشور: گویه های مرتبط به این مؤلفه به شماره های ۱ و ۲ و ۳ با بار عاملی بالای $0/65$ و آماره t بالا نشان دهنده تاثیر به سزای درک الزامات و مقتضیات اجرای پروژه های برون مرزی بر موفقیت این گونه پروژه ها است. پیش از این خامنه (۱۳۸۹) نیز در پژوهش خویش

بر اهمیت این مؤلفه تأکید کرده بود. نتایج حاصل مبین این امر است که درک الزامات و مقتضیات اجرای پروژه خارج از کشور هم در مرحله پس قرارداد به منظور اتخاذ تصمیم جهت شرکت در مناقصه و هم در مرحله اجرای پروژه حائز اهمیت هستند.

* تنظیم قرارداد قوی و همه جانبه: گویه های مرتبط به این مؤلفه به شماره های ۴، ۵ و ۶ با بار عاملی بالای ۰/۵۱ و آمار T بالا، بیانگر اهمیت تنظیم قرارداد قوی و همه جانبه در اجرای پروژه های برون مرزی، در مرحله پس قرار داد و در مرحله پیش قرارداد می باشد. در پژوهش های دیلگر (۲۰۰۰) و پرویز صدقی (۱۳۸۸) نیز بر اهمیت این مؤلفه تأکید شده بود.

* فرهنگ سازمانی: گویه های مرتبه به مؤلفه مزبور به شماره های ۷ و ۸ با بار عاملی بالای ۰/۵۳ و آماره T بالا، نشان دهنده اهمیت این مؤلفه در اجرای پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور می باشد.

۲- عامل مدیریتی: با توجه به ضریب همبستگی ۰/۳۹۳ و آمار t بالا مبنی بر تاثیر عامل مدیریتی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی سازمان ها، فرضیه دوم پژوهش تایید شد. این بدان معناست که مؤلفه های عامل مدیریتی نقش موثری در موفقیت اجرای پروژه های مزبور در خارج از کشور دارند. مؤلفه های عامل مدیریتی که در این پژوهش مورد تایید قرار گرفته اند، به شرح زیر می باشند:

* تجربه مدیر: گویه مرتبط به مؤلفه مزبور به شماره ۹ با بار عاملی قابل قبول ۰/۳۹ و آماره t نسبتاً خوب، بیانگر نقش تجربه مدیر در اجرای پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور می باشد. لینتز (۲۰۰۳) در تحقیق خود بر اهمیت این مؤلفه در موفقیت این گونه پروژه ها تأکید ورزیده است.

* آشنایی مدیر به زبان کشور مقصد: با توجه به بار عاملی گویه های مرتبط به آشنایی مدیر به زبان کشور مقصد گویه های ۱۰ و ۱۱ که بالای ۰/۷۲ هستند و آماره t بالای این دو گویه، اهمیت و نقش آشنایی و تسلط مدیر پروژه به زبان کشور مقصد در موفقیت اجرای پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور مشخص شد. به

اعتقاد کارشناسان و صاحب نظران شرکت کننده در این تحقیق، آشنایی مدیر پروژه به زبان کشور مرتبه ای بالاتر از تجربه مدیر در اجرای پروژه ها دارد. ژى (۱۹۹۵) و والوسكى (۲۰۰۶) در تحقیقات خود بر اهمیت و نقش این مولفه در پیشبرد و موفقیت پروژه های برون مرزی تاکید کرده اند.

* آشنایی مدیر به فرهنگ کشور مقصد: بار عاملی گویه های مرتبط به این مؤلفه به شماره های ۱۲ و ۱۳ هر دو بالای ۰/۵۱ هستند که بیانگر قابل قبول بودن بار عاملی مزبور است، همچنین آماره t مرتبط به این دو گویه نیز آماره نسبتاً بالایی است که نشان دهنده لزوم آشنایی مدیر پروژه به فرهنگ کشور مقصد است. این موضوع را مشاهدات به عمل آمده در پروژه سیمانکاری لیبی تأیید کرده و علاوه بر آن در پژوهش خامنه (۱۳۸۹) نیز اهمیت آن مبرهن شده است.

* مهارت های رهبری و مدیریتی: در این پژوهش گویه مرتبط به این مولفه به شماره ۱۴ با بار عاملی ۰/۳۱ و آماره t نسبتاً خوب، در حد قابل قبولی می باشد. از این رو مهارت های رهبری و مدیریتی در موفقیت پروژه برون مرزی حائز اهمیت است. پیش از این نیز ین یوگ (۲۰۰۶)، بر نقش مولفه مزبور در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور تاکید کرده است.

* مهارت های ارتباطی موثر مدیر پروژه: در این پژوهش گویه مرتبط به این مولفه به شماره ۱۵ بار عاملی بالایی ندارد و در حد ۰/۲۹ است. که بیانگر ضعیف بودن این رابطه است، آمار از آنجایی که آماره t آن بالاتر از حد قابل قبول است (۲/۳۱) لذا می توان بر نقش مهارت های ارتباطی موثر مدیر پروژه در هدایت و موفقیت پروژه تاکید کرد. شایان ذکر است یکی از مولفه های عامل یا بعد مدیریتی، دانش و تخصص مدیر پروژه بوده است، اما از آنجایی که بار عاملی گویه مرتبط به آن به شماره ۱۶، بسیار پایین (۰/۱۳) و آماره t آن پایین تر از حد قابل یعنی ۰/۹۵ بوده است، لذا چنین استنتاج می شود که دانش و تخصص مدیر پروژه در حوزه مورد نظر تأثیری بر موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور ندارد.

۳- عامل سیاسی: با توجه به ضریب همبستگی ۰/۴۶۲ و آمار t بالا مبنی بر تأثیر عامل سیاسی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به

کلاس جهانی سازمان ها، فرضیه سوم پژوهش تایید شد. مؤلفه های عامل سیاسی که در این پژوهش مورد تایید قرار گرفته اند به شرح زیر می باشند:

* روابط سیاسی دو کشور: در این تحقیق بار عاملی گویه های شماره ۱۷، ۱۸، ۱۹ که مرتبط به روابط سیاسی دو کشور هستند، بالا بوده که با توجه به آماره t بسیار بالا دلالت بر نقش بسیار مهم روابط سیاسی میان دو کشور در پیشبرد پروژه و انجام موفقیت آمیز آن دارد. بار عاملی گویه های مزبور به ترتیب ۰/۷۲، ۰/۷۳، ۰/۷۶ می باشد، که بار عاملی خیلی مطلوبی است و آماره t آن ها نیز ۸/۶۹، ۸/۴۳، ۹/۶۲ است. این مولفه از چنان وضعیتی برخوردار است که هم در مرحله پیش قرار داد و هم در مرحله پس قرارداد، تاثیر گذار و مهم است. این یافته تحقیق با نتایج تحقیقات ابراهیمی نژاد (۱۳۸۸) و خامنه (۱۳۸۹) همسو می باشد.

* ثبات دولت ها: گویه های این مؤلفه (شماره های ۲۰، ۲۱ و ۲۲) به جز گویه ۲۰ از بار عاملی خیلی مطلوب برخوردار بودند و در همه موارد آماره t بالا به ترتیب ۳/۲، ۷/۶۲، ۷/۰۸ بود. از این رو در این پژوهش نیز بر تاثیر ثبات دولت ها در اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور تاکید شده است. این موضوع را دیلگر (۲۰۰۰)، ونگ (۲۰۰۴) و صبحیه (۱۳۸۸) نیز تایید کرده اند.

* ناآرامی های سیاسی و اجتماعی: در این تحقیق گویه های مرتبط به این مؤلفه به شماره های ۲۳، ۲۴ دارای بار عاملی خیلی مطلوب و گویه شماره ۲۵ بار عاملی قابل قبول داشت. ضمن آنکه آماره t هر سه گویه بسیار بالا و به ترتیب ۹/۲۶، ۴/۴۱، ۶/۵۲ بود، که نشانگر تاثیر قابل توجه ناآرامی های سیاسی و اجتماعی در عدم موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور بود. این پژوهش نشان داد که عامل سیاسی با سه مولفه آن، حتی در مرحله پیش قرارداد از اهمیت شایانی برخوردار است و شرکت ها و موسساتی که قصد اجرای پروژه برون مرزی دارند می باید در مرحله قبل از شرکت در مناقصه به این عامل و مولفه های آن توجه کافی داشته باشند.

۴- عامل قوانین و مقررات: با توجه به ضریب همبستگی ۰/۵۵۱ و آمار t بالا مبنی بر تأثیر عامل قوانین و مقررات در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از

کشور و دستیابی به کلاس جهانی سازمان ها، فرضیه چهارم پژوهش تایید شد. این بدین مفهوم است که عامل قوانین و مقررات نقش مهمی در موفقیت پروژه های مزبور در خارج از کشور دارد. پیش از این نیز پژوهشگران و محققان دیگر نیز این مهم را تایید کرده اند. مولفه های عامل قوانین و مقررات که در این پژوهش مورد تایید قرار گرفته اند، به شرح زیر می باشند:

* قوانین مالیاتی و نرخ مالیات تکلیفی: در این پژوهش گویه های مرتبط به مولفه فوق با شماره های ۲۶ و ۲۷ و با بار عاملی ۰/۴۱ و ۰/۴۹ و آماره t بالا، نشان دهنده این امر است که از منظر کارشناسان و صاحب نظران شرکت کننده در این تحقیق، قوانین مالیاتی و نرخ مالیات تکلیفی نقش مهمی در اجرای پروژه های مزبور دارد و هر شرکت که قصد انجام این گونه پروژه ها در خارج از کشور دارد می باید حتی در مرحله پیش قرارداد به این مهم توجه داشته باشد و در مطالعات اولیه و یا برگ پیشنهاد نرخ آن را ملحوظ نماید. محققان و پژوهشگران نیز بر اهمیت این مولفه و نقش آن در موفقیت یا عدم موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور تاکید داشته اند (والوسکی، ۲۰۰۶؛ پرویز صدقی، ۱۳۸۸).

* ثبات سیستم حقوقی: در این پژوهش گویه های شماره ۲۸ و ۲۹ در خصوص ثبات سیستم حقوقی و نقش آن در موفقیت پروژه در مرحله پیش قرارداد و پس قرارداد هستند. هر دو گویه با بار عاملی قابل قبول و آماره t بالا، نشان دهنده نقش و اهمیت ثبات سیستم حقوقی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور بود. ضمن این که گویه شماره ۳۰ که در خصوص تاثیر گذاری ثبات سیستم حقوقی بر بقیه مولفه های این مدل به دلیل بار عاملی پایین و آماره t پایین در این تحقیق، نشان داد که ثبات سیستم حقوقی، عنصر و عامل تاثیر گذار بر بقیه مولفه ها و عامل های مدل نیست. در پژوهش های قبلی نیز محققان و پژوهشگران بر نقش سیستم حقوقی و ثبات آن در پیشبرد پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور تاکید کرده اند (والوسکی، ۲۰۰۶؛ ونگ، ۲۰۰۴).

* میزان حمایت دولت مقصد از فعالیت شرکت های خارجی: در این پژوهش گویه مرتبط به مولفه فوق با شماره ۳۱ و بار عاملی قابل قبول و آماره t بالا نشان دهنده

تایید نقش و اثر حمایت دولت مقصد از فعالیت شرکت های خارجی در موفقیت اجرای پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور است. پژوهشگران و محققان حوزه مزبور نیز پیش از این از اهمیت مولفه فوق در موفقیت اجرای پروژه برون مرزی یاد کرده اند (والوسکی، ۲۰۰۶؛ ونگ، ۲۰۰۴).

* میزان کارآیی سیستم اداری و بوروکراسی حاکم بر نظام اداری: در این تحقیق گویه های ۳۲، ۳۳، ۳۴ به میزان کارآیی سیستم اداری اختصاص داده شده است، نتایج تحقیق نشان دهنده بار عاملی قابل قبول برای هر سه گویه (به ترتیب ۰/۴۲، ۰/۵۱، ۰/۵۱) و آماره t بالا برای گویه های مزبور است. از این رو می توان چنین نتیجه گرفت که میزان کارآیی سیستم اداری و بوروکراسی حاکم بر نظام اداری نقش مهمی در پیشرفت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور دارند.

۵- عامل فرهنگی: با توجه به ضریب همبستگی ۰/۴۱۷ و آماره t بالا مبنی بر تأثیر عامل فرهنگی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی سازمان ها، فرضیه پنجم پژوهش تایید شد. این بدین مفهوم است که عامل فرهنگی نقش مهمی در موفقیت پروژه های مزبور در خارج از کشور دارد. این یافته تحقیق با نتایج تحقیق ابراهیمی نژاد (۱۳۸۸) همسو می باشد. مولفه های عامل فرهنگی که در این پژوهش مورد تایید قرار گرفته اند، به شرح زیر می باشند:

* ویژگی های فرهنگی کشور مقصد: در این پژوهش گویه های مرتبط به مقوله فوق به شماره های ۳۵ و ۳۶ از بار عاملی خیلی مطلوبی برخوردار می باشند (به ترتیب ۰/۶۵ و ۰/۷۰)، آماره t بالا (۷/۸۴ و ۸/۳۳) نیز نشان دهنده اهمیت و نقش ویژگی های فرهنگی کشور مقصد در اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور است. از این رو هم در مرحله پیش قرارداد یعنی به هنگام تصمیم گیری جهت ورود به بازار کشور مقصد و هم در مرحله پس قرارداد یعنی به هنگام اجرای عملیات فنی و مهندسی شناخت ویژگی های فرهنگی مردم آن کشور و در نظر گرفتن آن ها موجبات موفقیت پروژه را فراهم خواهد کرد. پیش از این نیز پژوهشگران و محققانی که در این عرصه تحقیقاتی انجام داده اند، نقش ویژگی های فرهنگی کشور مقصد را خاطر نشان شده اند (ونگ، ۲۰۰۴؛ لینتز، ۲۰۰۳).

* نوع نگاه مردم کشور مقصد به ایران و شرکت های ایرانی: در این پژوهش گویه های شماره ۳۷ و ۳۸ به این موضوع اختصاص یافتند. گویه شماره ۳۷ با بار عاملی قابل قبول و گویه شماره ۳۸ با بار عاملی خیلی مطلوب و هر دو گویه با آماره t بالا (۴/۷۳ و ۷/۳۹) نمایانگر نقش و تاثیر نوع نگاه مردم کشور مقصد به ایران و شرکت های ایرانی در اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور دارد.

* فساد اداری و رشوه خواری: در این تحقیق گویه های ۳۹ و ۴۰ و ۴۱ به این مولفه اختصاص داده شده اند. به جز گویه شماره ۴۰ که بار عاملی آن کم و ضعیف و آماره t آن نیز از حد قابل قبول پایین تر بوده است، بقیه گویه ها از بار عاملی قابل قبول (۰/۵۷ و ۰/۵۷) و آماره t بسیار بالا برخوردار بوده اند. این امر نشان دهنده اهمیت و تاثیر فساد اداری و رشوه خواری در موفقیت پروژه های برون مرزی دارد. همچنین مبین این امر است که در مرحله پیش قرارداد و به هنگام تصمیم گیری جهت شرکت در مناقصه می باید به مولفه مزبور توجه کرد و قبل از ارائه پیشنهاد نرخ و حتی قبل از آن می باید به موضوع فساد اداری و رشوه خواری عنایت داشت. (ونگ، ۲۰۰۴) و (ژی، ۱۹۹۵) نیز این موضوع را تأیید کرده اند.

* تفاوت های فرهنگی - اجتماعی نیروی کار: در این تحقیق گویه شماره ۴۲ به این مقوله اختصاص داده شده است، این گویه با بار عاملی خیلی مطلوب ۰/۶۳ و آماره t، نشان دهنده نقش و تاثیر تفاوت های فرهنگی - اجتماعی نیروی کار در اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور است. پژوهش سان یونگ کیم (۲۰۱۵)، نیز نشان دهنده این امر است که کارگران دو کشور مختلف در یک پروژه از نقطه نظر نوع نگاه به مسائل مختلف، تفاوت های آشکاری با یکدیگر دارند.

۶- عامل اقتصادی: با توجه به ضریب همبستگی ۰/۶۸۵ و آماره t بالا مبنی بر تأثیر عامل اقتصادی در موفقیت پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور و دستیابی به کلاس جهانی سازمان ها، فرضیه ششم پژوهش تایید شد. در پژوهش حاضر ضریب همبستگی عامل اقتصادی از بقیه عوامل شش گانه بیشتر بود. بسیاری از پژوهشگران و محققان این حوزه بر اهمیت و نقش عامل اقتصادی در اجرای موفقیت

آمیز پروژه های فنی و مهندسی تاکید ورزیده اند. مولفه های عامل اقتصادی که در این پژوهش مورد تایید قرار گرفته اند به شرح زیر می باشند:

* زیر ساخت های اقتصادی: در پژوهش حاضر گویه های شماره ۴۳، ۴۴ و ۴۵ به مقوله زیر ساخت های اقتصادی اختصاص یافته است. با توجه به بار عاملی گویه های شماره ۴۳ و ۴۵ که هر دو در وضعیت خیلی مطلوب هستند و همچنین با عنایت به آماره بالای t برای هر سه گویه، نتیجه این که نقش و اهمیت مؤلفه زیر ساخت های اقتصادی در این پژوهش مبرهن و تایید شده است، و می توان چنین نتیجه گرفت که زیر ساخت های اقتصادی نقش مهمی در اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور دارد. (دیلگر، ۲۰۰۰) و (وود وارد، ۱۹۹۸) نیز در تحقیقات خود بر اهمیت این مقوله تاکید داشته اند.

* تامین کالا و مواد: در این پژوهش گویه های شماره ۴۶، ۴۷، ۴۸ به این مولفه اختصاص داده شد. با توجه به بار عاملی گویه های مزبور که به ترتیب ۰/۵۷، ۰/۵۷، ۰/۷۶ هستند و گویه های قابل قبول و مطلوبی می باشند و با عنایت به آمار t بالا برای هر سه گویه، مولفه تامین کالا و مواد در این پژوهش تایید شد. از این رو می توان چنین گفت که نحوه تامین کالا و مواد در پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور از اهمیت برخوردار است و به عنوان یک مولفه تاثیر گذار بر روند موفقیت پروژه مطرح می باشد. (ونگ، ۲۰۰۴) و (خامنه، ۱۳۸۹) در تحقیقات خود اهمیت تامین کالا و مواد را خاطر نشان شده اند.

* رقبای موجود در کشور مقصد: در این تحقیق گویه های شماره ۴۹، ۵۰ و ۵۱ درباره نقش و اهمیت رقبای موجود در کشور مقصد هستند، هر سه گویه با بار عاملی بالا (به ترتیب ۰/۵۹، ۰/۵۸ و ۰/۷۰) و آماره t بالا، نشان دهنده اهمیت مؤلفه مزبور از منظر صاحب نظران و کارشناسان این پژوهش است نتیجه این که رقبای موجود در کشور مقصد یکی از مؤلفه های تاثیر گذار بر روند اجرای موفقیت آمیز پروژه های فنی و مهندسی خارج از کشور می باشد. (ونگ، ۲۰۰۴) و (خامنه، ۱۳۸۹) بر اهمیت مؤلفه فوق در اجرای پروژه های فنی و مهندسی تاکید کرده بودند.

* نوسانات نرخ تورم: در این پژوهش گویه شماره ۵۲ به این مؤلفه اختصاص داده شده است. این گویه با بار عاملی بالا (۰/۷۰) و در محدوده بارهای عاملی خیلی مطلوب و آماره t خیلی بالا، نشان از اهمیت نقش و تاثیر نوسانات نرخ تورم بر اجرای پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور دارد. پیش از این (ونگ، ۲۰۰۰) و (شوینگ لی، ۲۰۰۹) نیز در تحقیقات خود بر نقش و تاثیر این مقوله بر اجرای پروژه های فنی و مهندسی در خارج از کشور تایید کرده اند.

منابع

ابراهیمی نژاد رفسنجانی، میثم و دیگران، "مروری بر نقش فرهنگ در موفقیت پروژه های صدور خدمات فنی و مهندسی" (۱۳۸۹) مجموعه مقالات کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه، تهران.

پرویز صدقی، لعیا (۱۳۸۸) "چالش های اجرای پروژه های بین المللی (مطالعه موردی پروژه فراساحلی هند)؛ اولین کنفرانس مهندسی و مدیریت ساخت.

پرویز صدقی، لعیا و دیگران (۱۳۸۸)، ظرفیت سازهایی لازم برای موفقیت پیمانکاران ایرانی در پروژه های بین المللی؛ "کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه.

خامنه، امیرحسین (۱۳۸۹)، "پیاده سازی کاربردی مدیریت ریسک در یک مناقصه بین المللی پروژه نیروگاهی"، کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه

شیخ، محمدجواد؛ صبحیه، محمدحسین؛ ریحانی همدانی، حسین (۱۳۸۶) بررسی کاربردی مدیریت ریسک، پروژه نیروگاهی، سومین کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه، تهران.

Dilger Walter, christoph, "Project Risk Management for International Petroleum Exploration and Development Ventures" (۰۰۰۰), Alberta. Calgary University.

Kim, Sangyong., Kim, Jin-Dong., Shin, yoonseok., Kim, Gwang-Hee (۲۰۱۵)." Cultural differences in motivation factors influencing the management of foreign laborers in the Korean

- construction industry". International Journal of Project Management xx (۰۰۱۵) xxx-xxx
- Li Shuying.(۲۰۰۹). "Risk Management for Overseas Development Projects", CCSE Journal, Vol ۲, No.۳ , PP.۱۹۳-۱۹۶
- Walewski,A. John. Edward Gibson, G. Vines, Ellsworth F", Risk identification and assessment for international Construction Projects", a paper of the Center Construction Industry studies, the University of texas at Austin, September ۰۰۰۶.
- Wang,Shou Qing, Mohammed Fadhil Dulaimi, Muhammed Yousuf Aguria.(۲۰۰۴)/" Risk management framework for Construction Projects in developing countries", Construction Management and Economics (March ۰۰۰۴) ۲۲۲۳۷-۲۵۲
- Yean Yug, Florence and Linda Hoi, Ling, Risks faced by Singapore firms when undertaking construction projects in India, (۲۰۰۶) "International Journal of Project Management".

